

Modelování epidemií

Radek Pelánek

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

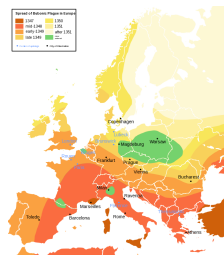
Motivace: Epidemie jsou zabiják

černý mor

- 14. století
- zemřelo 30 % až 60 % populace

španělská chřipka

- 1918-1920
- zemřelo asi 50 miliónů lidí
- (první světová válka – 15 miliónů mrtvých)

Motivace: Epidemie ovlivňují dějiny

- černý mor \Rightarrow sociální nepokoje
- zámořská expanze Evropy
 - až 95 % domorodých obyvatel vymřelo na evropské nemoci, nikoliv na evropské zbraně
 - Evropané většinou neonemocněli
 - jak to?

Modelování epidemií je zajímavé

- široké **aplikace**: nemoci, ale i počítačové viry, informace, postoje, módní trendy, ...
- dobré možnosti **abstrakce**:
 - společné prvky různých epidemií
 - stačí parametry (infekčnost, inkubační doba, úmrtnost), nikoliv detaily průběhu nemoci
- **finanční podpora** (AIDS, bio-terorismus, ...)
- ilustrace různých přístupů k modelování

Epidemie: otázky

- Proč mají epidemie **různou dynamiku** (stabilní stav, mírné oscilace, nepravidelné velké epidemie)?
- Jaká jsou vhodná **preventivní** opatření?
- Jak cílit **imunizaci**?
- Jak ovlivňuje **struktura kontaktů** dynamiku epidemie?

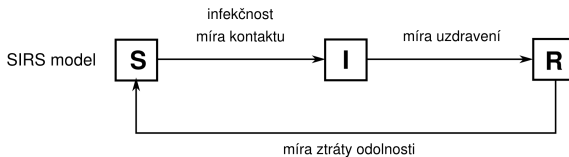
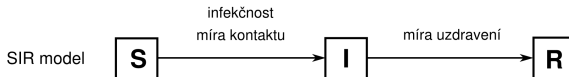
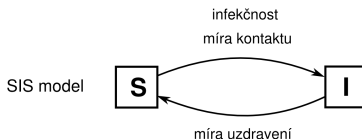
Základní typy modelů

SIS Susceptible – Infected – Susceptible

SIR Susceptible – Infected – Recovered/Removed/Resistant

SIRS Susceptible – Infected – Resistant – Susceptible

Základní typy modelů

SIS model

SIS = Susceptible – Infected – Susceptible

$$\begin{aligned}dS/dt &= -\beta SI + \gamma I \\dI/dt &= \beta SI - \gamma I\end{aligned}$$

úprava: $\gamma \rightarrow 1$, S, I nahradíme, $X + Y = 1$

$$dY/dt = rY(1 - Y/K)$$

což je rovnice pro **logistický růst**, tj. chování tohoto jednoduchého modelu směřuje vždy k **rovnovážnému** stavu (pro $Y = K/2$)

SIR model

SIR = Susceptible – I – Removed (Resistant)

základní model Kermack a McKendrick

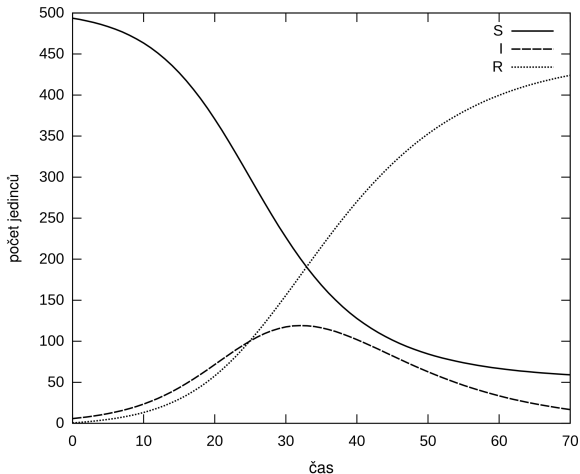
$$dS/dt = -\beta SI$$

$$dI/dt = \beta SI - \gamma I$$

$$dR/dt = \gamma I$$

epidemie propukne pouze pokud $\beta S/\gamma > 1$ (threshold)

SIR: Výsledky simulace

SIR: Srovnání s realitou

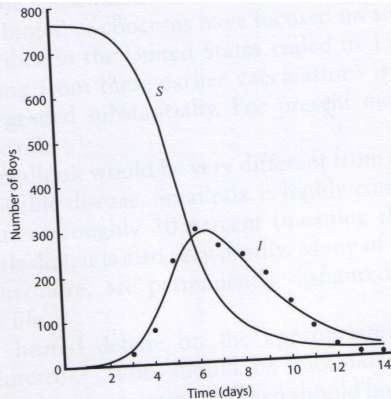
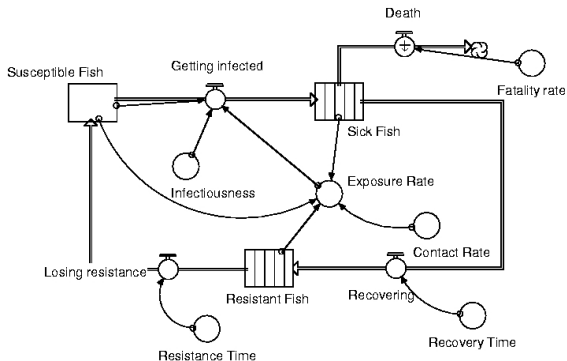

Figure 12.P.3. Influenza epidemic data, 1978, English boarding school. Of 763 boys, 512 were confined to bed, 22 January–February 1978. (Source: *British Medical Journal*, 4 March 1978.)

SIRS model

SIRS = Susceptible - Ill - Resistant - Susceptible

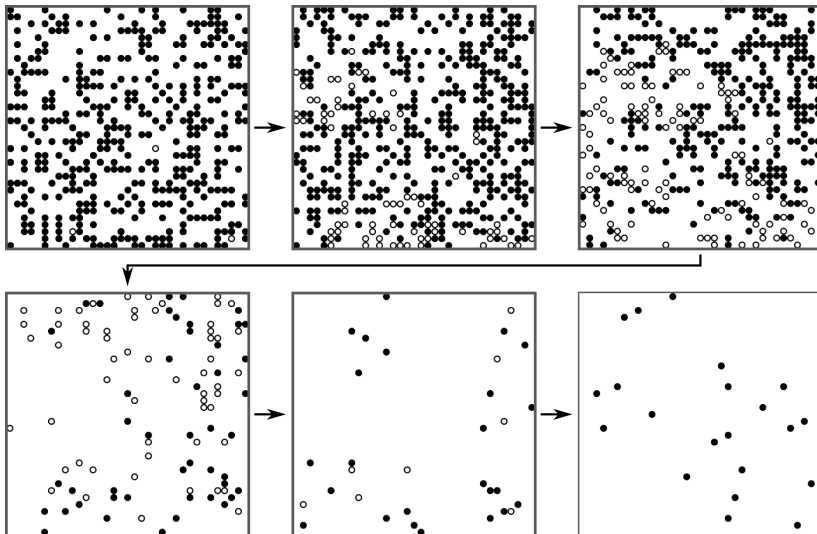

Modely s agenty

základní model:

- agenti se pohybují po prostoru
- každý má svůj stav (S, I, R)
- při kontaktu možnost přenosu nemoci

SIR: Simulace

SIR: Výsledky simulace, srovnání

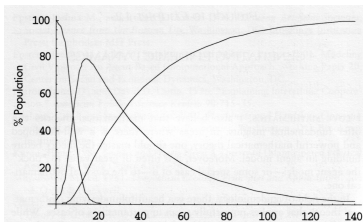

Figure 12.P.1. Illustrative time series solution. Note: $S(t)$ is monotonically decreasing, $R(t)$ monotonically increasing, and $I(t)$ rises and then falls.

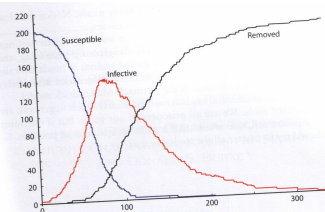
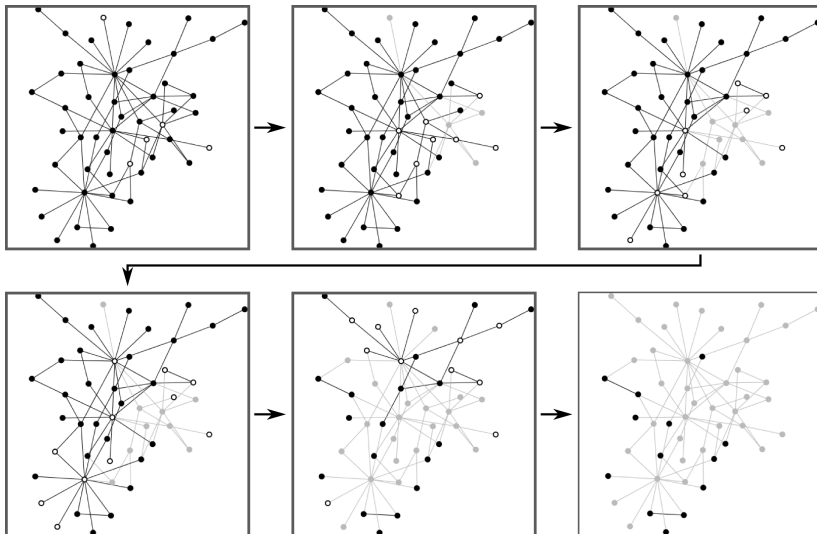

Figure 12.P.2. Agent time series.

Vliv topologie sítě

- standardní model – homogenní prostředí
- jaký vliv má topologie sítě, po které se epidemie šíří?

SIR: Simulace

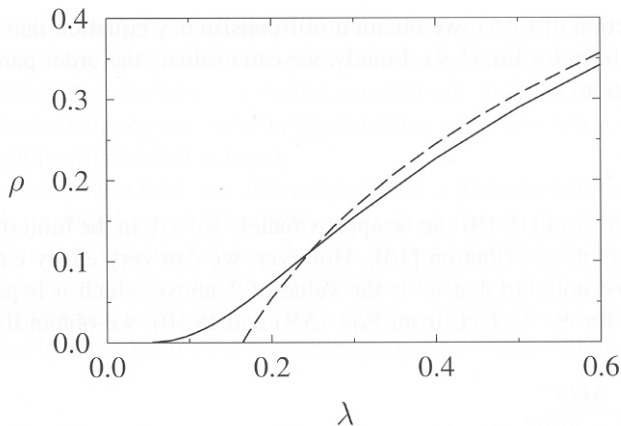

Epidemie v bezškálovitých sítích

- **neexistuje kritická hranice** – i viry s velmi malou nakažlivostí se mohou rozšířit (díky uzlům s vysokým stupněm)
- uniformní imunizace je poměrně neúčinná
- **cílená imunizace** (zasahující hlavně uzly s vysokým stupněm) však může být velmi účinná

Praktické poučení: např. pro boj s AIDS.

Epidemie v bezškálovitých sítích

Rozšíření základních modelů

- kontakty v rámci populace
- heterogenita populace
- populační dynamika, čas
- zásahy proti epidemii
- mutace

Kontakty v rámci populace

seřazeno podle míry abstrakce:

- homogenní
- subpopulace (ostrovy, sociální skupiny)
- abstraktní model společenského života
- sociální síť
- konkrétní data

Heterogenita populace

- věk
- imunita
- množství kontaktů

Populační dynamika, čas

- důležité u nemocí s trvalou imunitou (SIR)
- populační dynamika – trvalý přísun nových obětí
- další časové hledisko: např. roční období (viz chřipka)

Zásahy proti epidemii

- vakcinace
 - preventivní
 - plošná
 - cílená (subpopulace, sledování kontaktů)
- snížení množství kontaktů (karanténa, izolace)
- vybití nemocných (příp. i zdravých)

Mutace nemocí

- nové varianty nemocí (např. chřipka)
- rozlišení mezi stavem „náchylný“ a „odolný“ nemusí být dostatečné
- koevoluce mezi populací (lékem) a virem
(sexuální rozmnožování jako obrana proti virům?)
- využití genetických algoritmů

Příklady aplikací

- neštovice – středně složitý model
- rozsáhlý systém EpiSimS

Model neštovic

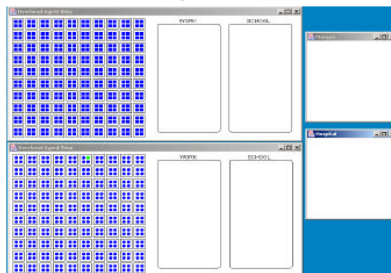
Toward a containment strategy for smallpox bioterror: An individual-based computational approach

- středně složitý model
- reálné parametry nemoci – neštovice
- model vztahů mezi lidmi – rodiny, práce, škola
- abstraktní „města“
- motivace (financování): bio-terorismus

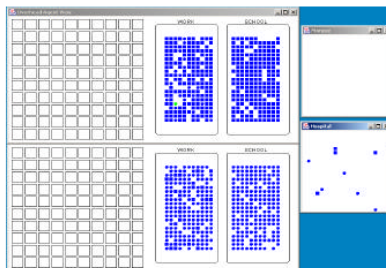
Základ modelu

- **neštovice** – vyladěno dle historických dat
- **prostředí**: 2 města, domov, škola, práce, nemocnice
- agenti přesuny: v noci doma, přes den ve škole/práci
- na začátku 1 nemocný agent, přenos při kontaktu
- různé způsoby **intervence**

Nighttime

Daytime

Neštovice: parametry

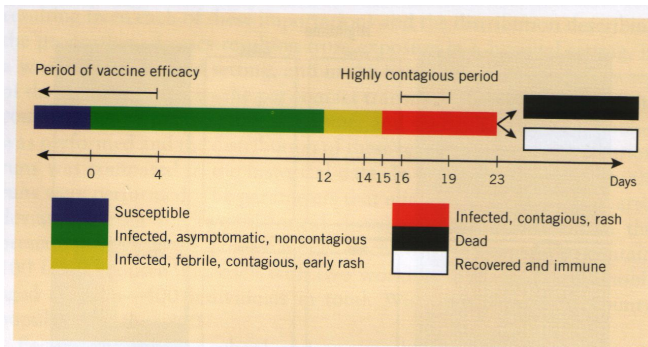
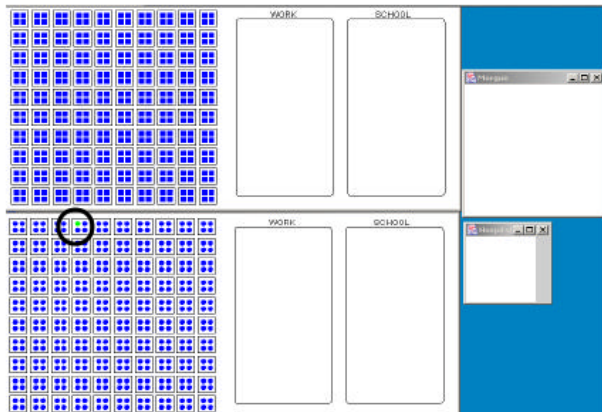

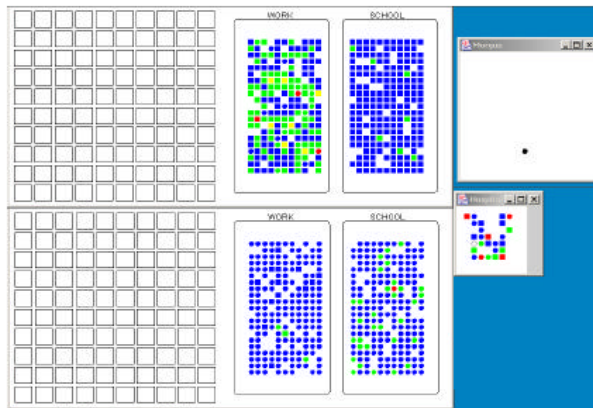
Figure 12.2. Progression of smallpox. (Source: Fenner *et al.* 1988)

1
Day 1

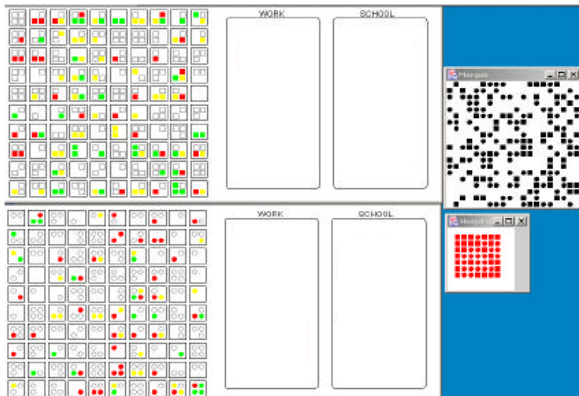
6

Day 42

8

Day 62

Výsledky simulace

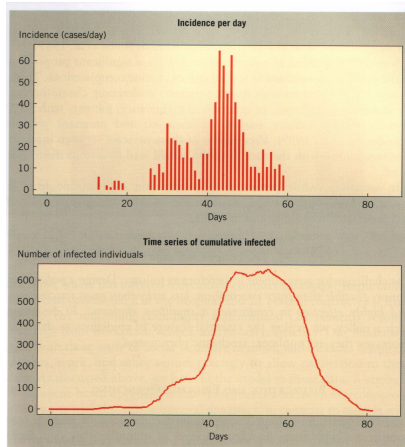

Figure 12.4. Typical results for base case run.

Očkování

Strategie očkování: preventivně zaměstnanci nemocnice, rodinný příslušníci zpětně.

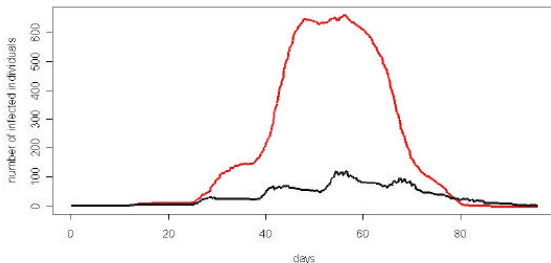

Figure 6. Results of Interventions. The black time series shows a typical run that implements our suggested intervention. The red time series is the original curve from Figure 4 which shows the no intervention case.

Sumární zpracování běhů

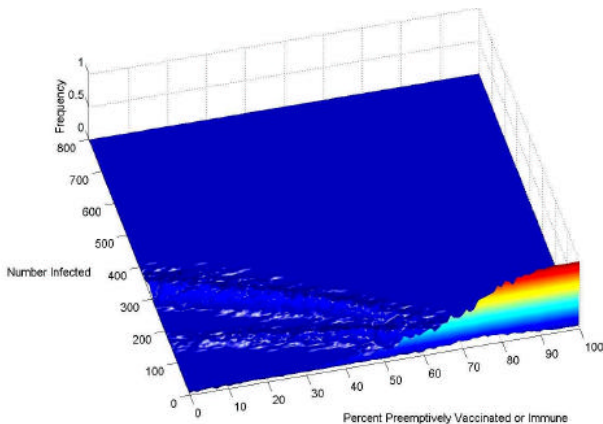

Figure 8. Probability Surface of the 75% Family Contact Tracing Case.

System EpiSimS

- Epidemiological Simulation System
- reálná geografická data
- individuální heterogenní agenti
- předpřipravené metody zásahu (vakcinace, apd.)

Agenti

- denní aktivity, doprava (externí simulační balíky)
- věk, sociální status (zohledněno při přenosu nemoci)
- nemoc ovlivňuje chování

Chřipka v Los Angeles

- pandemie chřipky – parametry dle španělské chřipky z 1918
- okolí Los Angeles
- 16 miliónů agentů, 0,5 miliónu míst (domy, školy, pracoviště, ...)
- studium efektivity různých zásahů

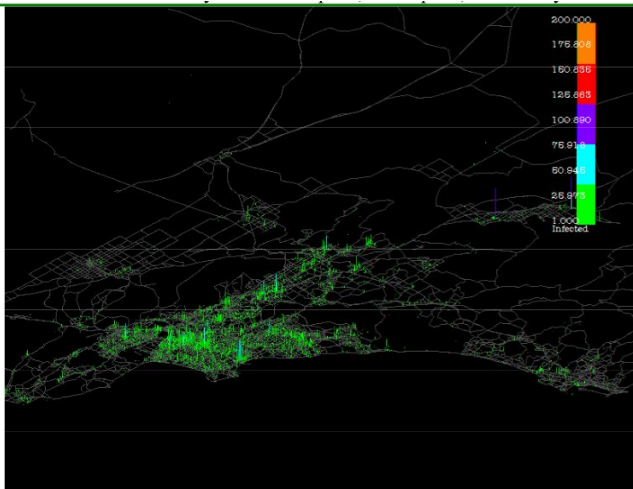

Fig. 6.3-1. The geospatial distribution of infected locations, on day 64 of the epidemic, for the base scenario, from EpiSimS simulation try30, at 10 a.m.

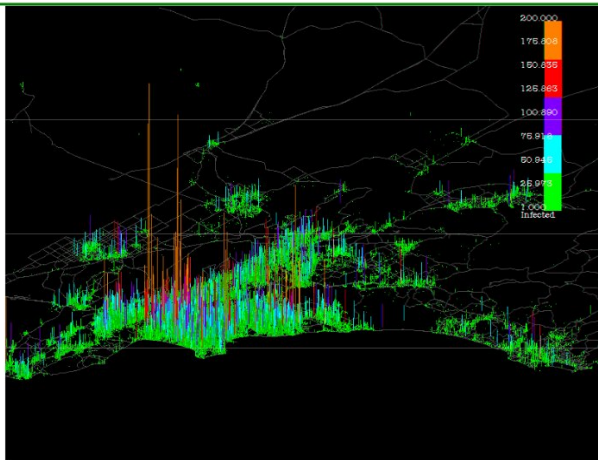

Fig. 6.3-2. The density of infected locations on day 128 of the base case epidemic, when the epidemic is at its peak, for 10 a.m.

Shrnutí

- epidemie se dobře modelují
- využití různých přístupů k modelování: matematické modely, agenti, sítě, ...
- rozsáhlé reálné aplikace